

Kaupungin rajat. Sosiaalikeskus Satama, nuorisopolitiikka ja romanit

Maija Jokela

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Artikkeli on tapaustutkimus sosiaalikeskus Satamasta ja sen tiloissa sijainneesta Itä-Euroopan romanien leiristä käydystä kiistasta. Se asettuu osaksi niin suomalaista sosiaalisten liikkeiden ja erityisesti uuden radikalismien tutkimusta kuin eurooppalaista talonvaltaustutkimusta. Artikkelin myös osaltaan valottaa Itä-Euroopan romanien tilannetta Helsingissä. Käyn läpi Sataman vaiheita sen perustamisesta häätöön asti etsien syitä tapahtumien kululle. Keskeistä tapauksessa on helsinkiläis(t)en talonvaltausliikkeiden legitimitteetti. Talonvaltaus- ja sosiaalikeskustoimintaa ovat legitimoineet paitsi itse valtaajat, myös talonvaltaajien kanssa neuvotteluja käynyt Helsingin kaupungin nuorisotoimi nuorisopolitiikan avulla. Esitän, että tämä oli ristiriidassa talonvaltaajien autonomisen toimintaperiaatteen kanssa ja johti lopulta talonvaltaajien ja nuorisotoimen välirikoon. Romanileirin vuoksi Sataman tapauksessa hallitsevaksi nousi kuitenkin järjestys- ja turvallisuuspolitiikka, joka mahdollisti asian virkamiesmäisen hoitamisen romanien tilanteen politisoimisen sijaan.

ASIASANAT: nuorisopolitiikka, romani, sosiaalisten liikkeiden tutkimus, talonvaltaus, tapaustutkimus

Johdanto

Talonvaltaukset ja useimmiten valtaamalla alkunsa saavat sosiaalikeskukset ovat Keski- ja Etelä-Euroopassa melko yleisiä vasta- tai alakulttuurisen ja poliittisen toiminnan muotoja. Suomessa ne ovat edelleen marginaalisia ilmiöitä, niin kansalaistoiminnan kuin tutkimuksen kentällä. Tämä artikkeli on tapaustutkimus Helsingin Kalasatamassa 2009–2011 sijainneesta sosiaalikeskus Satamasta, joka nousi julkisuuteen sen pihalla sijainneen romanileirin ja siitä syntyneen kiistan takia. Leiristä tuli kaupungin ja Sataman aktiivien välinen kiistakapula, joka lopulta johti

sosiaalikeskuksen vuokrasopimuksen ja koko rakennuksen sovittua aiempaan purkamiseen. Tapaus on merkittävä ensinnäkin suomalaisen talonvaltausliikkeen ohuelle tutkimusperinteelle. Laajemmassa mittakaavassa se kontribuoi sosiaalisten liikkeiden ja erityisesti suomalaisen uuden radikalismien (Lindström 2012) tutkimukseen, joka osittain haastaa vallitsevaa käsitystä suomalaisesta poliittisesta kulttuurista ja kansalaistoimijoiden roolista siinä. Toiseksi tapaus valottaa liikkuvan väestön, käytännössä Itä-Euroopan romanien, tilannetta Suomessa, mistä on edelleen vain vähän tutkimusta. Täs-

sä artikkelissa viitataan romaneilla nimenomaan Itä-Euroopasta tulleisiin romaneihin, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta.

Satama perustettiin 2000-luvun ”talonvaltausaallon” jälkimainingeissa, Helsingin kaupungin Nuorisosiainkeskuksen (Nk) ja talonvaltaajien Vapaa katto ry:n pitkään jatkuneen yhteistyön ja neuvottelujen tuloksena. Itäeurooppalaisten, pääasiassa Romanian, romanien asuntovaunuleiri perustettiin Sataman tontille heti sosiaalikeskuksen ensimmäisenä keväänä. Aluksi kaupungin toimijat halusivat, muutamin ehdoin, katsoa asiaa sormien läpi, sillä ratkaisua pidettiin väliaikaisena. Satama hoiti asiaa Nuorisosiainkeskuksen virkamiesten toimiessa puskurina muiden virastojen virkamiesten ja Sataman aktiivien välillä. Talveksi romanit lähtivät kotimaahansa, mutta palasivat jälleen Satamaan keväällä 2010 aloittaen yli vuoden kestäneen byrokraattisen kiistan, joka päättyi lopulta leirin ja sosiaalikeskuksena toimineen talon purkamiseen. Huomattavaa on, että Sataman romanikysymystä ei otettu poliittiseen käsittelyyn, vaan se ratkaistiin viranomaistoimin.

Sataman aktiiveista osa toimi romanien kanssa jo aiemmin avustavaa työtä tehneessä Vapaa liikkuvuus -verkostossa. Myös monissa muissa Euroopan maissa, esimerkiksi Italiassa ja Ranskassa, talonvaltaajat avustavat asuntoa vailla olevia romaneja ja paperittomia maahanmuuttajia rakennusten valtaamisessa tai luovuttavat valtaamiaan rakennuksia heidän haltuunsa (Luhtakallio 2012, 40; Mudu 2013, 71; 2014). Vapaa katto ry:n ja Vapaan liikkuvuuden ”romaniprojekti” oli saanut alkunsa jo kesällä 2008 toimineessa sosiaalikeskus Rajatilassa Töölön Rajasaarella. Tällöin asia ei kuitenkaan noussut julkisuuteen, kenties Rajatilan syrjäisen sijainnin takia. Lisäksi koko romanikysymys oli tuolloin vielä tuore, ja suhtautuminen siihen haki muotoaan. Sataman olemassaolon aikana

romanikysymys kuumeni ja Satama joutui sen keskiöön.

Artikkeli on toteutettu tapaustutkimuksena, sillä se on otollinen menetelmä erityisesti kiistatilan- teiden tutkimuksessa. Tällöin huomioidaan eri osapuolten intressit sekä ne lähtökohdat, joista käsin nuo intressit tehdään ymmärrettäväksi (Malmsten 2007, 6). Tapaustutkimuksen piirteitä ovat yksityiskohtainen, tiheä kuvaus ilmiöstä, useiden metodien tai aineistojen triangulaatio sekä ilmiön holistinen ymmärrys (Laine, Bamberg & Jokinen 2007). Olen hahmotellut kokonaisuutta Sataman tapauksesta osallistuvalla havainnoinnilla, neljän Satama-/Vapaa liikkuvuus -aktiivin sekä Nuorisolautakunnan jäsenen ja puheenjohtajan haastatteluilla kuin myös Helsingin Sanomien artikkeleilla (57 kpl). Käytössäni ovat olleet myös tapausta koskevat Nuorisosiainkeskuksen asiakirjat (27 kpl), Nuorisolautakunnan kokousten esitys- ja päätöspöytäkirjat (15 kpl) sekä Helsingin kaupunginjohtajan asettaman kerjäläistyöryhmän kokouspöytäkirjat (17 kpl) ja loppuraportti¹.

Aloitin havainnointini Satamassa vuoden 2011 alussa ja viimeisen käyntini siellä kirjasin toukokuun lopulla 2011. Kävin Satamassa viiden kuukauden aikana kaksitoista kertaa. Toin tutkimukseni esille aina, kun se oli käytännössä mahdollista, esimerkiksi talokokouksissa. Lyhyeksi jääneen havainnointijakson sekä etenkin kiristyneen tilanteen takia oma positioni ei muuttunut ulkopuolisesta havainnoitsijasta juurikaan.

1 Työryhmä koostui hallintokeskuksen, kiinteistöviraston, Nuorisosiainkeskuksen, rakennusviraston, sosiaaliviraston ja ympäristökeskuksen virkamiehistä sekä diakonissalaitoksen, pelastuslaitoksen ja Helsingin poliisilaitoksen edustajista. Sen lähtökohtana oli ”seurata ja raportoida kerjäläistilanteesta kaupungin johdolle, sekä löytää keinoja pitää kerjäämisestä syntyviä lieveilmiöitä mahdollisimman pieninä” (Helsingin kaupunki 2011).

Tarkastelen Sataman tapausta erityisesti talonvaltausliikkeen kannalta, sillä se oli ensisijainen tutkimuskohteeni. Romanien tilanne nousi kuitenkin niin keskeiseen asemaan, että siitä tuli erottamaton osa Sataman tapausta. Tutkimuksen edetessä yhä tärkeämmäksi motivaatioksi minulle tuli tapahtumien analyttinen erittely. Tutkimustehtävänä on näin ollen tapauksen selittäminen. Tapaustutkimus on usein prosessin dynamiikan tutkimista (Häikiö & Niemenmaa 2007, 49), joka kysyy ”miten” ja ”miksi” -kysymyksiä (Malmsten 2007, 62). Kysynkin, miksi Satama herätti niin voimakkaita reaktioita ja toimia kaupungin hallinnossa ja julkisuudessa yleisesti. Mikä mahdollisti tapauksen virkamiesmäisen hoitamisen poliittisen käsittelyn sijasta? Mikä merkitys tapauksella oli helsinkiläiselle talonvaltausliikkeelle?

Talousvaltausliikkeen, kuten minkä tahansa liikkeen, onnistumiselle on keskeistä se, pystyykö liike legitimoimaan itsensä (Pattaroni 2014, 63–66). Talonvaltauksen kohdalla tämä on erityisen tärkeää, sillä toiminta on laitonta. ”Lain henki” ei ole kuitenkaan yksiselitteinen asia. Talonvaltaus on ”normatiivisen jännitteen paikka”, jossa oikeudentaju saattaa erota lainasäädännöstä (Bouillon 2013, 233; Dee 2013, 263). Tämän jännitteen purkamiseksi institutionaalisten toimijoiden täytyy luokitella valtaajat ”hyviin” ja ”pahoihin” (Bouillon 2013, 233). Esimerkiksi Ranskassa, Hollannissa ja Englannissa ”hyväksi” määritelty talonvaltaaja on ”kunniallinen köyhä”, joka valtaa taloja ainoastaan pakon edessä, kun muita asumisen vaihtoehtoja ei ole, aiheuttamatta uhkaa naapurustolle (Bouillon 2013, 239; E.T.C. Dee 2014, 90; 97; 100–101; Pruijt 2013, 23–25).

Kansainvälisessä katsannossa voidaan todeta, että Sataman tapauksessa on monia yhteneviä piirteitä sekä eurooppalaisten talonvaltausliikkeiden että eurooppalaisen ”romanipolitiikan” kanssa. Tapaus on esimerkki näiden kietoutumisesta yhteen kaupunkitilassa, paikallishallinnon

erilaisista suhtautumistavoista näihin marginaaliin ilmiöihin ja sen keinovalikoimasta hoitaa kiistatilanne. Tulen artikkelissani esittämään, että Suomessa talonvaltaajien muodostama sosiaalikeskus legitimoitiin nuorisopolitiikan avulla – ei kuitenkaan talonvaltaajien itsensä vaan heitä tukevien virkamiesten ja poliitikkojen toimesta. Tämä oli ristiriidassa talonvaltaajien autonomisen toimintaperiaatteen kanssa. Ristiriita muodostui Sataman tapauksessa kynnyskysymykseksi Nk:n ja talonvaltaajien yhteistyön jatkumiselle. Tapauksessa hallitsevaksi nousi kuitenkin turvallisuus- ja järjestyspolitiikka romanileirin takia, mikä voidaan nähdä eriasteisesti strategisena keinona päästä leiristä eroon.

2000-luvun helsinkiläisen talonvaltausliikkeen legitimointi ja institutionalisoituminen

Suomalaisessa poliittisen kulttuurin ja sosiaalisten liikkeiden tutkimuksessa on vakiintunut käsitys kansalaistoiminnan paikasta valtiota lähellä olevissa, rauhanomaisissa yhdistyksissä (Alapuro 1997, 28–37; Luhtakallio 2012, 14–15; Siisiäinen 1998, 219–226; Ylä-Anttila 2010, 100–101). Vielä 1980-luvun niin sanottujen uusien sosiaalisten liikkeiden, mukaan lukien talonvaltauksen, on nähty noudattelevan tätä lakia ja omaisuutta kunnioittavaa kansalaistoiminnan perinnettä (Siisiäinen 1998). Katkoksia tähän (lyhyeen) perinteeseen (Kettunen 2006) alkoi laajamittaisemmin aiheuttaa erityisesti 1990-luvun eläinoikeusliike laittomilla protestiaktioillaan, herättäen mediassa huomiota ja levottomuutta. (Juppi 2003; Konttinen & Peltokoski 2004, 7–8; 20–21; 179–180; Siisiäinen 1998, 234–236; Ylä-Anttila 2010, 91; 101–103). 2000-luvun vaihteessa toimintarepertuaaria ja etenkin mielenosoituskulttuuria uudisti globalisaatiokriittinen liikehdintä (Ylä-Anttila 2010, 90; 92–93), joka limittyi esimerkiksi Kuokkavierasmielenosoituksiin sekä talonvaltausliikkeeseen (emt., 92; Lindström 2012, 35; Mikola 2008, 12; 15).

Näin myös Satama voidaan lukea osaksi sellaisten sosiaalisten liikkeiden perhettä, joka on tavoitteiltaan ja toimintamuodoillaan ravistellut suomalaista kansalaistoiminnan kenttää sekä siitä valitsevaa käsitystä.

Monessa Euroopan maassa, jossa talonvaltauksella on pitkä historia, talonvaltaus on saavuttanut laittomuudestaan huolimatta kansalaistoiminnan kentällä, jos ei täysin legitimiin, niin vähintään vakiintuneen aseman. Vaikka myös Suomessa on vallattu taloja, eurooppalaisessa vertailussa täältä on kuitenkin puuttunut yhtenäinen, jatkuvuutta luova talonvaltauserinnee (Juutinen 2008).

Suomalaisen talonvaltausliikhehdinnän katsotaan alkaneen vuonna 1979 vallatusta Lepakosta (Peipinen 2009, 9). Ennen 2000-luvun vaihdetta helsinkiläisten talonvaltausliikkeiden tai -aktioiden legitimoinnissa erotettiin kolme pääasiallista perustetta: tilan valtaaminen nuoriso- ja kulttuurikäyttöön, asumiskäyttöön tai suojelutarkoituksessa (Eronen 1999). Lepakko legitimoitiin ”epäpoliittisuudella” sekä vaihtoehdoisen musiikki- ja kulttuuritalon tarpeella ja 1990-luvun talonvaltausliike Oranssi ry nuorten asunnottomuudella sekä ”nuorten kulttuuri- ja kansalaistoiminnan tukemisella” (Peipinen 2009; Rantanen 2002). Lepakko on osa ”legitimoitua kaupunkihistoriaa” (Rantanen 2002, 351) ja Oranssi ry edelleen ”vakiintunut osa helsinkiläistä nuorten kaupunkikulttuuria” (Peipinen 2009, 4).

Aiempiin helsinkiläisiin talonvaltauksiin verrattuna 2000-luvun liikkeessä korostui antiautoritaarisuus ja kapitalismin vastaisuus. Keskeisin tavoite talonvaltaajien muodostamalle, käytännössä vain paperilla olemassa olevalle yhdistykselle Vapaa katto ry:lle oli kuitenkin autonomisen sosiaalikeskuksen perustaminen. Autonomisen sosiaalikeskuksen idea on lähtöisin 1970-luvun Italiasta, josta se on levinnyt ympäri Eurooppaa melko vakiintuneeksi toimintamuodoksi: vastakulttuuristen

toimijoiden solmukohdiksi ja omaehtoisen toiminnan hierarkiattomiksi ja johtajattomiksi paikoiksi. Autonomia tarkoittaa, että sosiaalikeskus pyrkii olemaan vapaa yhteiskunnan instituutioista, niin markkinoista ja valtiosta kuin poliittisista puolueista. Helsinkiläisen sosiaalikeskusliikkeen toimintaperiaatteisiin kuului lisäksi se, että tiloissa ei suvaita seksismiä, rasismia, homofobiaa tai uskonnollisia viittauksia (Jokela 2012, 26; 59). Liikkeen juuria voidaan jäljittää yhtäältä italialaiseen autonomimarxismiin (*Autonomia Operaia*) ja toisaalta anarkismiin ja punk-liikkeeseen. (Mikola 2008, 12–13; Mudu 2013.)

Merkittävää on, että Lepakon ja Oranssin toiminnasta puuttui aktiivisen vastarinnan aspekti, joka on läsnä uuden talonvaltausliikkeen toiminnassa. Lepakon valtaus oli ”vailla dramatiikkaa ja suomalaisen vastakulttuurin maltillisen tradition mukainen” (Rantanen 2002, 354). Oranssille talonvaltaus oli keino herätellä päättäjiä nuorten asunnottomuuteen (Peipinen 2009), kun taas 2000-luvun talonvaltausliikkeelle se on arvokas protestin muoto itsessään. Se, nähdäänkö talonvaltaus välineenä vai päämääränä, on keskeinen eronteko talonvaltausliikkeessä ja vaikuttaa merkittävästi siihen, miten liike legitimoitui toimintaansa (Martínez & Cattaneo 2014, 238). Usein liikkeen retoriikka ja toiminta kuitenkin eroavat toisistaan (emt., 241). Sataman tapaukseen asti myös helsinkiläisen talonvaltausliikkeen uusi aalto oli – radikaalista retoriikastaan huolimatta – neuvotellut kaupungin kanssa ja perustanut rekisteröidyn yhdistyksen, asettuen siten rauhanomaisen kansalaistoiminnan perinteen jatkajaksi (Luhtakallio 2012, 45–46; 223; Siisiäinen 1998, 232–234; Ylä-Anttila 2010, 32).

Vaikka autonomisten sosiaalikeskusten ideologiaan kuuluu tilojen haltuunotto valtaamalla, Satama perustettiin Nuorisoasiainkeskuksen ja talonvaltaajien neuvottelujen tuloksena. Talonvaltausliikkeiden ja Nk:n yhteistyö ulottuu aina

Lepakkoon ja Oranssiin asti (Rantanen 2002, 355; Peipinen 2009). Ennen Satamaa kaupungilta oli vuokrattu sosiaalikeskustarkoitukseen Herttoniemessä sijainnut Siperia (2002–2006), mutta sen tuhoutuminen tulipalossa johti uusiin valtauksiin. Vuotta 2007 voi pitää jonkinlaisena ”valtausaallon” huipentumana, sillä valtauksia oli tuolloin ainakin viisi, joista pisin kesti puoli vuotta. Kimmokkeena toimi osaltaan myös yli kaksi vuosikymmentä toimineen kööpenhaminalaisen valtauksen, Ungdomshuset-talon häätö ja sitä seurannut kansainvälinen protestien sekä valtausten aalto. Nuorisolautakunta linjasi talonvaltausaallon yhteydessä, että mahdolliseen Vapaa Katto -järjestön ”toimintakeskuksen” huoneistomenoihin varataan budjetista projektiavustus. Vauhtia sosiaalikeskuksen perustamiselle antoivat Helsingin kaupunginvaltuuston yhteensä kuudentoista jäsenen, Vihreän liiton ja Vasemmistoliiton edustajien, tekemät kaksi aloitetta keväällä 2008.

Keskukselle sopivat tilat löydettiin Kalasatamasta, vanhasta sataman konttiterminalirakennuksesta. Vuokrasopimus solmittiin tammikuussa 2009 Nuorisosiainkeskuksen ja kiinteistöviraston tilakeskuksen sekä edelleen Nuorisosiainkeskuksen ja Vapaa katto -järjestön välille. Tilan käyttöajaksi arvioitiin kolmesta viiteen vuotta. Talon toimintaan kuului kahden ja puolen vuoden olemassaolonsa aikana muun muassa voittoa tavoittelematon kahvila, polkupyöräpaja, kansankeittiötä, keikkoja, rumpu-workshopeja, keskustelutilaisuuksia, elokuvailtoja sekä itsepuolustus- ja liikuntatunteja. Lisäksi jotkin järjestöt ja kulttuuritoimijat käyttivät Sataman tiloja omiin kokoontumisiinsa. Toiminnassa mukana olleen nimimerkki Hallinnanloukkaajan (2015, 78) kirjoituksen mukaan Satamassa oli paljon uusia toimijoita, jotka eivät olleet mukana aiemmissä valtauksissa tai samastuneet ”mihinkään tiettyyn poliittiseen identiteettiin”. Samalla vanhoja toimijoita jäi pois ja ilmapiiri muuttui aiempaa anarkistisemmaksi (emt.).

Vaikka sosiaalikeskuksen toimintamalliin periaatteessa kuuluu tilojen haltuunotto valtaamalla, valtausten laillistaminen vuokraamalla, ostamalla tai julkisen tuen avulla ei ole poikkeuksellista muuallakaan Euroopassa. Autonomia onkin sosiaalikeskuksissa pikemminkin toimintaperiaate kuin selkeä ideologia, ja se jättää paljon liikkumavaraa yksittäisille liikkeille (Mikola 2008, 13; 41). Eurooppalaisia talonvaltausliikkeitä tutkineen Miguel Martínezin (2007) mukaan liikkeiden sisäisestä heterogeenisyydestä johtuen institutionalisoituminen on niitä kenties voimakkaimmin jakava kysymys. Yhteistyö Nuorisosiainkeskuksen kanssa oli esillä myös Satamassa, eikä siitä oltu täysin yksimielisiä.

Talonvaltaus ja nuorisopolitiikka

Poliittiset reaktiot talonvaltauksiin ovat vaihdelleet talonvaltauksen modernin historian aikana, ja niissä on myös maakohtaisia eroja. Vaikka talonvaltausten suurieleisetkin häädöt ovat edelleen toistuvia (esim. Foltin 2014, 269), vuosikymmenten mittaan kaupungit ovat pyrkinneet välttämään yhteenottoja neuvotteluilla ja laillistamalla valtauksia. Sosiaalikeskukset tai esimerkiksi taiteilijoiden käytössä olevat vallatut talot ovat suurissa kaupungeissa käytännössä myös hyötyneet jälkiteollisen yhteiskunnan luovalle työlle ja turismille perustuvasta taloudesta (Pattaroni 2014, 79; Uitermark 2004), vaikka tämä onkin monen talonvaltaajan antikapitalistisen ideologian vastaista. Helsingissä keskeisin legitimaation väline sosiaalikeskuksen perustamiselle oli nuorisopolitiikka.

Suomessa talonvaltausliike on ollut, kenties historiallisten kerrostumien puuttumisen vuoksi, eurooppalaisessa katsannossa huomattavan nuorisovaltaista (Juutinen 2008), ja myös Sataman toimijat olivat pääosin nuorisolain määritelmän mukaan nuoria, eli alle 29-vuotiaita henkilöitä. He olivat kuitenkin myös täysi-ikäisiä, täysvaltaisia kansalaisia. Nuori-sanan käytön voi siis katsoa olevan valintakysymys (vrt. Juppi 2003, 154), eikä

muiden virastojen kuin Nk:n asiakirjoissa tai esimerkiksi lehtien palstoilla toimijoita ensisijaisesti kuvattukaan nuorina.

2000-luvun nuorisopolitiikassa on noussut esiin aktiivisen kansalaisuuden käsite, joka määritellään nuorisolaissa ”nuorten tavoitteelliseksi toiminnaksi kansalaisyhteiskunnassa” (nuorisolaki 27.1.2006/72). Kyseessä on ideologinen hybridi (vrt. Julkunen 1998, 180), jolla on juurensa yhtäältä uusliberalismissa: nuorten suojele- ja kontrollointipyrkimysten rinnalla korostuu yksilön vastuullistamisen strategia, jonka tarkoitus on kasvattaa tuottavia, mahdollisimman vähän valtion turvautuvia aikuisia (Hänninen 2011; Satka ym. 2011, 19). Toisaalta aktiivinen kansalaisuus on osa laajempaa, vuosituhannen vaihteessa nousutta osallisuuspolitiikkaa (ks. esim. Oikeusministeriö 2007). Sen taustalla on pelko syrjäytymisestä (Kiilakoski 2007, 13–14) ja edustuksellisen demokratian kriisistä, jonka merkinä on pidetty erityisesti sitä, että nuorten äänestysinto ja kiinnostus politiikkaan on alhainen (esim. Haikkola 2005, 138; Kiilakoski 2007, 11).

Nuorisoasiainkeskuksen tuottamissa teksteissä sosiaalikeskuksesta tehdään aktiivisen kansalaisuuden lippulaiva, alkaen kaupunginvaltuutettujen tekemistä valtuusto- ja talousarvioaloitteista. Aloitteista käyvät ilmi sosiaalikeskuksen julkisen rahoittamisen perustelut: ”Aktiiviset nuoret ovat etsineet uutta paikka[a] autonomisen sosiaalikeskuksen perustamiselle ja tätä vauhdittaakseen vallanneet useita rakennuksia.” (Paavo Arhinmäen ja kuuden muun valtuutetun talousarvioaloite.)

Tällaisten ”hyvien projektien” ei valtuutettujen mielestä tulisi antaa kaatua vuokranmaksuun, vaan kaupungin olisi tultava siinä taloudellisesti vastaan. Nuorisoasiankeskuksen aloitteesta tehdystä lausunnossa tuodaan vielä selkeämmin esille projektin nuorisopoliittiset tavoitteet:

Nuorten osallistuminen itseään koskeviin asioihin ja nuorisolakiin kirjattu aktiivisen kansalaisuuden tukeminen ovat nuorisotyön keskeisiä tehtäviä. Aloitteessa painotetaan nuorten halua ja valmiutta remontoida ja kunnostaa ja ylläpitää tiloja itse tukee aktiivisen kansalaisuuden ajatuksen toteutumista käytännössä. (Nk: lausunto valtuusto- ja talousarvioaloitteisiin.)

Nuorisoasiankeskus puolusti Satamaa aktiiviseen kansalaisuuteen vedoten myös romanikysymyksen kuumennuttua:

Nuorten edustamassa toimintakulttuurissa aktiivisilla kansalaisilla on keskeinen rooli yhteiskunnassa ja lähimmäisistä huolehtimisessa. Samalla he ovat verkottuneet kansainvälisesti ja edustavat näin globaalisti ajattelevaa ja toimivaa sukupolvea. He kantavat huolta mm. ympäristöstä ja ekologisesta tasapainosta, heikommassa asemassa olevien asemasta, lasten mahdollisuuksista koulunkäyntiin ja hyvään tulevaisuuteen ja monista muista todelliseen arkeen ja ihmisyyteen liittyvistä asioista. Nuoret toimivat käytännössä näkemystensä mukaisesti. (Nk:n esitysteksti Nuorisolautakunnan kokoukseen 2.9.2010)

Sataman perustaminen nuorisopolitiikkaan vedoten ei ole kansainvälisesti poikkeuksellista, sillä se on kaupunkien poliittis-hallinnolliselle johdolle eräs käytettävissä olevista laillistamisen keinoista. Usein sosiaalikeskuksia perustellaan avun tarpeessa olevien nuorten keskuksina ja auttamisprojekteina, mutta käytännössä ne ovat usein nuorten itsehallinnollisia tiloja (Foltin 2014, 268). Nuorisopolitiikan taustalla häilyy aina ajatus siitä, että nuoria on paimennettava oikeaan suuntaan, jotteivat he syrjäydy tai ajaudu väärille teille. Suoran kontrollin on korvannut aktiivisen kansalaisuuden diskurssi, mutta ajoittain myös Sataman tapauksessa nousi esiin pelko radikaalin nuorisoliikkeen riistäytymisestä hallinnasta. Tämä ilmeni puheena 2000-luvun alun ”aika ajoin

väkivaltaiseksi äityneestä” talonvaltausaallosta, ja sitä käytettiin etenkin romanileiri-kiistan kärjistyttyä. Nk lähetti medialle maaliskuussa 2011 tiedotteen irtisanottuaan Sataman vuokrasopimuksen. Siinä Nk edelleen perustelee Sataman ja sosiaalikeskusten tarpeellisuutta yleensä, jotta vältettäisiin tulevat talonvaltauksset:

Nuorisoasiainkeskus on toiminut viimeis[t]en vuosien aikana talonvaltauksissa ja jopa väkivaltaiseksi muuttuneiden tilanteiden välittäjänä ja puskurina nuorten ja viranomaisten välissä. Talonvaltausaalto saatiin vuoropuhelun keinoin ratkaistua ja Vapaa katto ry sai tilat ensin Rajasaaresta ja sen jälkeen Sompasaaresta nuorten autonomiseksi sosiaalikeskukseksi. (Nk:n tiedote medialle.)

Laillisuuden rajoilla toimivista nuorista oli sosiaalikeskus-projektin avulla mahdollista tehdä kunnan kansalaisia. Näin pyrittiin vakuuttamaan myös esimerkiksi Kokoomuksen jäseniä, joiden oli vaikea hyväksyä yksityisen omistus- ja hallinto-oikeuden rikkomista talonvaltausten yhteydessä. Helsingin kaupungin sosiaalikeskus-projekti oli näin ollen ennen kaikkea pragmaattinen, sillä vaikka osa kaupungin valtuutetuista kannatti sosiaalikeskustoimintaa sinänsä, sosiaalikeskuksen julkisen tuen voi katsoa olleen pääasiassa keino lopettaa talonvaltauksset:

[J]os sä oot Vihreistä tai Vasemmistoliitosta, sä oot sitä mieltä et tällänen ei-kaupallinen tila kaupungissa, missä on mahdollisuus et nuoret voi tehdä vapaata toimintaa omista lähtökohdista, ja ehkä myös, totta kai tämmöset autonomiset keskuksset asettuu yhteiskunnassa ja kaupunkitilassa jonkinlaisiks vastarinnan ja kritiikin pesäkkeiks, ja tämmöstä toimintaa arvostetaan. Mutta ehkä taas toisista ryhmittymistä, niinku esimerkiks Kokoomuksesta tai Sosiaalidemokraateista siihen suhtaudutaan niin että annetaan niille tää talo niin sitten ne on vähän kiltimmin. (Nuorisolautakunnan puheenjohtajan, vihr., haastattelu)

Se oli sellanen asia joka jollain tapaa piti hoitaa rauhalliseen tilaan. (Nuorisolautakunnan jäsenen, kok., haastattelu).

Kumppanuus nuorisotoimen kanssa luonnollisesti hyödytti talonvaltaajia, sillä he saivat itselleen pysyvät tilat ilman jatkuvaa hädän uhkaa. Toisaalta haastatteleman Sataman aktiivi kuitenkin vierasti nuoriso-leimaa ja totesi, ettei Satama ole nuorisotalo, vaan hän halusi ”aina elää näin”. Osa toimijoista myös pelkäsi, että kaupunki haluaa tehdä sosiaalikeskuksesta nuorisotalon, mikä vaarantaisi heidän autonomiansa. Kun kysyin haastateltavaltani neuvotteluista, joita käytiin seuraavien sosiaalikeskustilojen saamiseksi, hän totesi, että ”me halutaan autonominen sosiaalikeskus kun kaupunki haluaa uuden nuorisotalon”.

Eräässä Nk:n selvityksessä kuitenkin todetaan, että: ”[S]osiaalikeskus Satama ei ole nuorisotalo. Vapaa katto ry on itsenäinen kansalaistoimija ja he huolehtivat itse toiminnastaan ja sen pelisäännöistä”.

[E]i meidän tarkoitus oo koskaan ollu tällänen [nuorisotalo], et jos olis ollu ni sittehä me oltas vuokrasopimuksen yhteydessä esimerkiks ni kivistetty sitte myös se toimintamalli sinne sisään. Et niinku näitä arvoja pitää toteuttaa ja muuta mut et sehän ois ollu ihan tuohon tuomittu ajatus lähtökohdasesti. (Nuorisolautakunnan jäsenen, kok., haastattelu.)

[M]ä en nää sitä millään tavalla niin, et sitä on yritetty ottaa haltuun, et enemmänki tädit ja sedät taputtelee käsiään ku nuoret vähän kähinöi. Et ehkä enemmänki niin päin et suhtaudutaan aika ymmärtäväisesti ja ollaan vaan innoissaan kun on jotain muuta kun nuorisotalotoimintaa. (Nuorisolautakunnan puheenjohtajan, vihr., haastattelu.)

Vaikka nuorisotoimi näyttää ymmärtäneen sosiaalikeskuksen idean ja myös käytännössä tukeneen

aktiivisen kansalaisuuden toteutumista ja Sataman toimintaa, Sataman tavoittelema autonomia ei toteutunut, minkä kiista romanileiristä osoitti.

Romanileiri ja Satama viranomaistoimien kohteena

Keväällä 2010 romanileirin palattua Sataman pihaan kaupunki reagoi alueen siisteyden lisäksi leirin paloturvallisuuteen, epäiltyyn rikkollisuuteen ja kysymykseen leirissä asuvista lapsista. Romanit käyttivät lämmitykseen sekä ruoanlaittoon omia sähkö- ja kaasuviritelmiään, joiden katsottiin olevan paloturvallisuusriski. Sataman aktiivit tekivät vaadittuja korjauksia, mutta pelastuslaitos ei katsonut niiden olevan riittäviä. Pelastuslaitoksen mukaan ongelma ei ollut sähkölaitteissa vaan ”loppukäyttäjissä” eli romaneissa, jotka eivät tunne suomalaista turvallisuuslainsäädäntöä. Samoilla linjoilla oli kerjäläistyöryhmää vetänyt sosiaaliviraston johtava asiantuntija, joka kommentoi Helsingin Sanomissa (Seuri 2010), että ”ei riitä, että leirin asiat pannaan kuntoon. Ongelma on itse leiri”. Poliisi esitti epäilyjä siitä, että Satamassa on varastettua tavaraa ja teki taloon yllätystarkastuksia. Romanileirissä kävi sosiaaliviraston työntekijöitä, jotka varoittivat romaneja huostaanotoista mikäli löytäisivät leiristä lapsia. Lisäksi rakennusvalvontavirasto vaati ulkoseinien puhdistamista graffiteista. Kaupunki kiristi näin eri hallinnanalojensa välityksellä otettaan Satamasta sitä mukaa kun huomasi, että väliaikaiseksi oletettu ongelma oli tullut jäädäkseen.

Kerjäläistyöryhmä päätti kokouksessaan kesäkuussa 2010 vaatia Nuorisosiainkeskusta antamaan varoituksen Vapaa katto -järjestölle. Näin myös tehtiin vedoten vuokrasopimuksen rikkomiseen: liikehuoneiston piha-alueita oli luovutettu toisten käytettäväksi ilman vuokranantajan lupaa ja alueita käytettiin vuokrasopimuksen vastaisesti asumiseen. Varoituksessa todettiin myös, että

alueen siisteydestä ei ole riittävästi huolehdittu ja että alueella on käytössä luvattomia sähkölaitteita ja -kytkentöjä. Varoituksessa annettiin määräaika, johon mennessä asiat tuli korjata.

Nuorisosiainkeskus suoritti Satamassa katselmuksen määräjän jälkeen. Siinä todettiin, että piha-alueella majoittui asuntovaunuissa tai pihalle kyhättyissä rakennelmissa ajankohdasta riippuen 30–60 romania, mukana aikuisia ja lapsia. Siisteyden todettiin olevan paremmalla mallilla. Jäteastioita oli lisätty, ja niitä tyhjennettiin nyt useammin. Myös bajamajat oli saatu käyttöön keväällä 2010 kaupunginhallituksen päätöksellä. Sähköasioihin oli tulossa piakkoin korjauksia, ja Vapaa katto ry vakuutti opastavansa romaneja olemaan käyttämättä rikkinäisiä johtoja.

Huolimatta katselmuksen positiivisesta sävyestä nuorisotoimenjohtaja taipui, keskusteltuaan asiasta kaupunginjohtajien kanssa, tekemään Nuorisolautakunnalle esityksen vuokrasopimuksen purkamisesta liikehuoneiston vuokrausta koskevan lain säännösten rikkomisen perusteella. Kerjäläistyöryhmässä ollut Nuorisosiainkeskuksen edustaja puolestaan vastusti esitystä. Nuorisolautakunta äänesti esitystä vastaan todeten, ettei vastuun Sataman tontille leiriytyneiden romanien majoituksen järjestämisestä pitäisi kuulua nuorisotoimelle, ja esitti kaupunginhallitukselle, että se ryhtyy selvittämään vaihtoehtoisen leiriytymispaikan järjestämistä. Kaupunginhallitus kuitenkin päätti kokouksessaan lokakuussa, ettei se ota Nuorisolautakunnan tekemää päätöstä käsiteltäväkseen. Kuvaavaa on, että sosiaaliviraston johtava asiantuntija puhui Helsingin Sanomissa (Takala 2010) romanileiristä slummina: ”Se on kuitenkin slummi, ja on toivottavaa, että siitä päästäisiin eroon jollain aikavälillä.”

Loppuvuodesta 2010 Satamassa sattui pienimuotoinen tulipalo. Sen syytä ei selvitetty. Pelastuslai-

tos kävi palon jälkeen tarkastamassa sähkölaitteet ja tekemässä korjauksia. Lisäksi pelastuslaitos ja Nuorisosiainkeskus neuvottelivat ehdot, joita noudattamalla myös rakennuksen sisälle olisi voinut majoittua. Eräs ehdoista oli jatkuvan vartioinnin järjestäminen leiriin, mutta tähän sosiaalikeskuksen resurssit eivät riittäneet, joten sovittiin, että sosiaalivirasto järjestää romaneille hätämajoituksen. Samaan aikaan sosiaaliviraston johtava asiantuntija järjesti romaneille matkaliput Romaniaan.

Sataman häätäminen

Tammikuussa 2011 rakennuslautakunta teki yllättäen purkupäätöksen Sataman tiloina toimineesta ”Sompassaaren sataman konttiterminaalirakennuksesta”. Rakennuslautakunnan päätös purkaa rakennus oli luonteeltaan tekninen, eikä esitykselle talon purkamisesta nähty säästöjen mukaisia esteitä. Esityksen rakennuksen purkamisesta oli tehnyt kiinteistövirasto, ja sitä perusteltiin rakennuksen huonolla kunnolla sekä alueen nopeutuneilla rakennussuunnitelmissa. Lisäksi kahden vuoden sosiaalikeskustoiminnan jälkeen kiinteistövirasto katsoi, että rakennukselle olisi pitänyt hakea käyttötarkoituksenmuutosta sekä tehdä remontti: ”Talo olisi tarvinnut koko ilmastoinnin uusimisen, koska siellä järjestetään tilaisuuksia.” (Salmela 2011). Helmikuussa kiinteistöviraston tilakeskus irtisanoi sosiaalikeskus Sataman vuokrasopimuksen Nuorisosiainkeskuksen kanssa ja pakotti Nk:n näin irtisanomaan oman vuokrasopimuksensa Vapaa katto -järjestön kanssa. Vuokrasopimus päättyisi kolmen kuukauden irtisanomisajan jälkeen toukokuun lopussa 2011. Nuorisosiainkeskus aloitti Sataman ja tilakeskuksen kanssa neuvottelut korvaavien tilojen saamiseksi Vapaa katto -järjestölle.

Vuokrasopimuksen irtisanomisen jälkeen kaupungin viranomaiset kuitenkin vain kihtyivät romanien palattua keväällä jälleen Satamaan.

Pelastuslaitos vaati taas paikalle ympärivuorokautista valvontaa paloturvallisuuteen vedoten. Tämä ei käytännössä ollut mahdollista, sillä leiristä vastasi pieni joukko vapaaehtoisia niukin varoin. Kaupungin johtoa myöten neuvoteltiin seuraavasta liikkeestä kaikkien osapuolten vakuuttaessa halukkuuttaan ratkaista asia ilman konfliktia. Kaupungin johto esitti lopulta toimintavaihtoehdot. Koska leirin jatkuvaan vartiointiin ei ollut mahdollisuutta, romanien oli majoitettava muualle. Ensin kokeiltiin Rastilan leirintäaluetta, jossa kaupunki maksoi leirintäkulut, ja seuraavaksi Hietaniemenkadun asuntola. Molemmissa paikoissa romanit totesivat välittömästi, etteivät henkilökunta tai muut asukkaat halua heitä sinne, ja palasivat Satamaan. Pelastuslaitos reagoi lähettämällä vpk:n valvomaan leiriä yhdeksi yöksi ja katkaisemalla sitten ilmoittamatta sähköt talosta.

Pattitilannetta ei siis saatu ratkaistua. Konfliktia haluttiin edelleen välttää, mutta se alkoi näyttää väistämättömältä. Nuorisotoimen johtaja toimitti käräjäoikeudelle sekä haastehakemuksen vuokrasopimuksen välittömäksi purkamiseksi että turvaamistoimihakemuksen, jolla Nk vuokranantajana haki lupaa Sataman tyhjentämiselle.

Toukokuun ja vuokrasopimuksen viimeinen päivä tuli ja meni. Pelastuslaitos, jolla olisi ollut mahdollisuus virka-avun pyytämiseen häätöä varten, ei ollut halukas ryhtymään häätötoimenpiteisiin. Käräjäoikeuden päätöstä turvaamistoimihakemukseen ei odotettu saapuvaksi ennen kesän loppua, ja Satama riitautti vuokrasopimuksen päättymisen. Näin Satama sai lisäaikaa kesän yli. Satamassa oli selvää, että sieltä ei tultaisi ”kävellen ulos”. Korvaavia tiloja ei ollut tiedossa romaneille tai Vapaa katto -järjestölle, sillä kaupungin johto oli selkeästi ilmaissut, että uusia tiloja ei luovutettaisi sosiaalikeskuskäyttöön, mikäli romaneiden annettaisiin jälleen leirytyä sinne. Nuorisotoimen ja Sataman vä-

lisessä palaverissa Nk:n virkamies painotti, että heillä olisi ”tahtotila pitää sosiaalikeskus”, mutta romaniasia oli tullut esteeksi. Nk toivoikin Vapaa katto -järjestön ja Vapaa liikkuvuus -verkoston erottamista toisistaan asian helpottamiseksi, mihin Satama vastasi, että he ”kulkevat yhdessä niin kauan kuin asiat eivät ole kunnossa”. Satama ei siis suostunut antamaan lupausta olla majoittamatta romaneja.

Elokuussa käräjäoikeus lopulta vahvisti turvaamistoimihakemuksen ja Vapaa katto -järjestö perui riitauttamisen. Tilakeskus lähetti virka-apupyynnön poliisille, joka toteutti häädön suurieleisesti varhain aamulla elokuun lopussa, varustautuneena mellakkavarustein, koirin ja pidätysbussein. Romaneille annettiin tunti aikaa poistua. Sataman ja Vapaan liikkuvuuden aktiiveista paikalle ei ehtinyt monikaan. Yli kesän jatkunut epätietoisuus ja häädön uhka olivat myös vähentäneet Satamassa aktiivisesti toimineiden määrää (Hallinnanloukkaaja 2015, 74–75) ja leirin häätö tapahtui näin ollen ilman yhteenottoja. Konttiterminaalirakennuksen aika sosiaalikeskus Satamana oli ohi, ja koko rakennus purettiin pian häädön jälkeen.

Järjestys- ja turvallisuuspolitiikka

Sataman tapauksen tulkinnessa on huomioitava helsinkiläisen talonvaltausliikkeen historia, joka käsittää talonvaltauksia ja edeltäneitä sosiaalikeskuksia. Esimerkiksi kiinteistövirastolla, jonka alainen toimija rakennuksen purkua ehdottanut tilakeskus on, oli ollut selkkauksia jo edeltävien sosiaalikeskusten ja talonvaltausten kanssa aina Lepakon ajoista asti (Rantanen 2002, 356). Talonvaltausliike ja sosiaalikeskukset ovat poliittisia vedenjakajia, eivätkä kaikki suinkaan kannata niiden toiminta. Kiinteistöviraston kohdalla tätä selittää osittain viraston rooli kiinteistöjen hallinnoijana – sille eivät kuulu kansalaisuuteen liittyvät kysymykset.

Voidaan kuitenkin esittää, ettei viranomaistointi ole mekaanista säädösten toteuttamista, vaan siinä on kyse valinnoista:

(...) Suomi ja varsinkin Helsinki on aika byrokraattinen kaupunki. Et täällä, jos halutaan, niinku nyt on nähty tän romanikeissin takia, et jos halutaan alkaa käymään niit määräyksiä läpi niin kyllä ne ulos sieltä saadaan. (...) Suomen lakien ja turvallisuus- ja paloturvallisuusmääräysten perusteella ei vois ikinä olla olemassa tällästä autonomista sosiaalikeskusta. Että se voi olla olemassa sillä tavalla että todetaan että nyt vähän suljetaan silmiä. (Nuorisolautakunnan puheenjohtajan, vihr., haastattelu.)

Silmien sulkemista oli tehty jo aiempien sosiaalikeskusten kohdalla, mutta ei enää Sataman ja sen romanileirin tapauksessa. Sosiaalikeskustoiminnan aktiivista kansalaisuutta korostanut nuorisopoliittinen legitimointi jäi toissijaiseksi, ja Sataman toimijat nähtiin Hans Pruijt'n (2013, 22–25) luokittelun mukaisesti marginaalisen ryhmän majoittajina. On huomattavaa, että tässä kohti toiminnan legitimizeetti kului loppuun: marginaalista ryhmää, romaneja, ei nähty ”kunniallisina köyhinä” (emt.), joiden majoittaminen legitimoisi sosiaalikeskuksen toimintaa.

Niin sanotun liikkuvan väestön, pääasiassa Itä-Euroopasta tulleiden romanien, asema Suomessa ja Helsingissä on edelleen avoin kysymys. Ongelmana on, että romanit putoavat suomalaisen asumisperustaisen ja valtiokeskeisen hyvinvointiturvan ulkopuolelle (Saarinen 2012). EU-kansalaisina heillä on oikeus oleilla maassa kolme kuukautta, mutta vapaan liikkuvuuden sääntöjen mukaan heillä ei ole oikeutta kohdemaan sosiaaliturvaan. Perimmäinen ongelma on romaneiden lähtömaiden tilanne, joka käytännössä pakottaa heidät etsimään toimeentuloa varakkaammista EU-maista. Itä-Euroopan maiden kommunististen hallintojen kaaduttua romanit on aktiivisesti

syrytetty, ja monet heistä elävät köyhyydessä ilman toivoa työllistymisestä tai riittävästä sosiaaliturvasta. (Leinonen & Vesalainen 2008, 23–35; Tervonen 2012, 145.) Romanian tilannetta heidän lähtömaissaan Romaniassa ja Bulgariassa ei juurikaan ollut käsitelty mediassa ennen kyseisten maiden täysivaltaisen EU-jäsenyyden ja vapaan liikkuvuuden astumista voimaan vuonna 2007, minkä takia romanien yhtäkkiseltä vaikuttanut ilmestyminen katukuvaan yllätti monet ja sai aikaan rajuja reaktioita ja hämmennystä (Oksanen 2012, 253). Ongelman laajuutta käytettiin perusteena sille, ettei Helsingin kaupunki voi ottaa vastuuta romanien majoittamisesta – kriittisten äänten mukaan majoituksen tarjoaminen vain houkuttelisi lisää kerjäläisiä, ja ongelma pitäisi sen sijaan ratkaista EU:n tasolla.

Tässä artikkelissa näkökulmana on ollut talonvaltaus, mutta Sataman tapausta olisi myös mahdollista tutkia nimenomaan romaneiden ja ”romanipolitiikan”² näkökulmasta. Romanikysymys on, samaan tapaan kuin talonvaltaus, lain ja moraalien rajankäyntiä. Romaneihin pätee sama luokittelu kunniallisiin ja kunniaattomiin kuin talonvaltaajiin, kuitenkin sillä erotuksella, että Itä-Euroopan romanit ovat lähtökohtaisesti kunniantomiksi kategorisoituja (Saarinen 2012, 217; 241), mistä kertovat romanien joukkokarkotukset ym-

päri Eurooppaa (Hirvonen 2012, 198). Manjikian (2013) on esittänyt, että kaikkialla Euroopassa sekä epävarmassa asemassa olevat maahanmuuttajat että talonvaltaajat ovat alisteisia turvallisuusretoriikalle, mikä mahdollistaa hätä- ja poikkeustilanteiden politiikan.

Hille Koskela (2009, 73) esittää, että ”romanikerjäläisten” symbolinen rooli on ollut merkittävä siksi, että Suomessa on totuttu köyhyyteen, joka paikallistuu esimerkiksi leipäjonoihin ja on ”poissa kuluttavan ylemmän keskiluokan silmistä” (emt., 204; ks. myös Djuve ym. 2015, 9). Näkyvä köyhyys herättää hämmennystä ja ärtymystä, ja nuo tuntemukset on kanavoitu määrittelemällä kerjäläiset uhkaaviksi (Koskela 2009, 205). Koska kerjäämistä ei yrityksistä huolimatta ole kielletty laissa, eikä romanien läsnäoloon näin ollen voida puuttua sitä kautta, puuttumiskeinoja on haettu lastensuojelusta, paloturvallisuudesta, roskaamisesta ja epäilyistä rikollisuudesta (ks. myös emt., 241). Käytännön ”romanipolitiikka” on typistynyt niin Suomessa kuin muualla Pohjoismaissa ja Euroopassa järjestys- ja turvallisuuspolitiikaksi (ks. Hirvonen 2012, 209; Ulkoasiainministeriö 2011, 22), jonka työkalupakkiin kuuluvat esimerkiksi leirien purkaminen, joukkokarkotukset ja etninen profilointi (Djuve ym. 2015; Hirvonen 2012, 208–209; Tervola 2012, 144).³

Koskelan (2009) mukaan turvallisuudesta tullut kaupunkipolitiikan tärkein paradigma. Turvallistaminen ulottuu joka paikkaan, ja sen läpi tarkastellaan aina yhä uusia asioita. Turvallisuuden vetoamiseen liittyvää vallankäyttöä tai sen

2 Viitataan ”romanipolitiikalla” nimenomaan Itä-Euroopasta viime vuosikymmenien aikana tulneiden romanien kohteluun käytännön tasolla, erotuksena poliittisista ohjelmista: yhtäältä Suomen romanivähemmistöön kohdistuvista poliittisista toimenpiteistä, joista Itä-Euroopan romanit eksplisiittisesti ulosuljetaan (Ulkoasiainministeriö 2011) ja toisaalta EU:n romanipoliittisista ohjelmista, jotka koskevat myös ”liikkuvia romaneita” (emt.). ”Romanipolitiikka” määrittynyt aineiston pohjalta nimenomaan paikallistason käytännön toimiksi, joissa poliittisista ohjelmista (esim. emt.; European Commission 2011) poiketen eivät korostu esimerkiksi ihmisoikeudet, osallisuus ja yhdenvertaisuus, vaan irtolais- ja kerjäläispolitiikkaa muistuttava järjestyspolitiikka.

3 On kuitenkin huomattava, että poikkeuksia löytyy ja esimerkiksi joissakin Ranskan kaupungeissa, Iso-Britanniassa ja Espanjassa on häätötoimenpiteiden sijasta keskitytty romaneiden integroimiseen yhteiskuntaan (Ulkoasiainministeriö 2011, 22). Ruotsissa taas on päätetty olla puuttumatta ulkona nukkumiseen ja allokoida varoja järjestöille, jotka tarjoavat romaneille yösijoja, ruokaa ja peruspalveluja (Djuve ym. 2015, 10).

poliittista värityneisyyttä ei kuitenkaan huomata, ja turvakonsensusta vastaan on hyvin vaikea esittää kritiikkiä. (Emt., 45; 68.) Viranomaistoiminnan taustalla on kuitenkin aina valintoja. Esimerkiksi Helsingin Sanomien toimittaja ihmetteli, miksei kaupunki pura myös ”suomalaisten metsien miesten ja naisten majoja mailtaan” (Oksanen 2009).

Nuorisotoimi yritti politisoida romanien asuintilanteen esimerkiksi esittämällä kaupunginhallitukselle, että se selvittäisi vaihtoehtoista leiriytymispaikkaa, mutta esitystä ei otettu käsitelyyn. Lisäksi vaikka Nuorisoasiainkeskus yritti sinnikkäästi muistuttaa, että Sataman toiminnassa on pohjimmiltaan kyse aktiivisten nuorten sosiaalikeskustoiminnasta, josta romaniprojekti oli vain yksi osa, slummiksi nimetyn romanileirin stigma tarttui koko Satamaan. Nuorisotoimi oli välikädessä ja joutui taipumaan kaupungin johdon päätökseen. Nuorisopolitiikka korvautui ”romanipolitiikkaa” hallitsevalla järjestys- ja turvallisuuspolitiikalla, mikä mahdollisti asian virkamiesmäisen hoitamisen sekä lopulta tehokkaan ja suurieleisen hädön. Toisaalta Satama-aktiivien nuori ikä ja ainakin suomalaisessa kontekstissa radikaali toiminta saattoi helpottaa asian jäämistä viranomaistoiminnan piiriin, sillä etenkin vastakulttuurisia nuoria ei usein nähdä uskottavina poliittisina toimijoina (kts. Juppi 2003; Lindström 2012, 40).

Romaniprojekti Sataman autonomian välineenä

Tiedossa oli alusta asti, että Sataman tilat oli tuomittu purettavaksi viimeistään viiden vuoden päästä Sataman toiminnan aloittamisesta, mutta nyt sen elinkaari päättyi jo kahden ja puolen vuoden sosiaalikeskustoiminnan jälkeen. Satama olisi todennäköisesti saanut jatkaa toimintaansa pidempään ja ilman viranomaistoimenpiteitä, jos se olisi luopunut romaniprojektistaan: “[V]armasti siinä vaiheessa kun talolaiset toteais et okei,

me tehään romaniprojekti loppuun, me ei tehdä enää mitään tätä niin ne sais siitä hyvästä vaikka penthousen tästä Eirasta.” (Nuorisolautakunnan puheenjohtajan, vihr., haastattelu.)

Miksi Satama sitten jatkoi romaniprojektia, kaikista ongelmista huolimatta? Asiasta käytiin Vapaa liikkuvuus -aktiivin mukaan keskustelua: “[S]iis, onhan se aina ollu se vaihtoehto pöydällä, et jos me halutaan lopettaa niin me lopetetaan, mutta ei me olla ikinä lopetettu. Et ehkä se kertoo enemmän ku se et tottakai siinä on ollu vääntöä kaikista mahdollisista jutuista.” ”Vääntöä” aiheuttivat ainakin ideologiset seikat, kuten se, etteivät romanit ”välttämättä [ole] ihan niin muutenkaan siinä ’ei homofobiaa, ei rasismia’ -kuviossa mukana”.

Ensinnäkin romaniprojektin ytimessä työskennelleille, pääosin Vapaan liikkuvuuden aktiiveille oli selvää, että niin kauan kuin vaihtoehtoisia majoituspaikkoja ei ollut, Sataman leiri oli syytä säilyttää. Leiri ei heidänkään mielestään ollut ihanteellinen ratkaisu, mutta sen häätäminen ei olisi poistanut perimmäistä ongelmaa romanien asuinoloista. Lisäksi leiri piti yllä keskustelua siitä, miten kaupunki kohteli romaneja. Sataman aktiivit peräsivätkin jatkuvasti kaupungin vastuuta romaniasiassa. Mikäli romaneilla olisi jokin muu paikka, mihin mennä, heidän ei tarvitsisi elää asuntovaunuissa, pelastuslaitoksen vaarallisiksi katsomien sähköviritysten keskellä.

Toiseksi näen romaniprojektin säilyttämisen syynä halun korostaa sosiaalikeskuksen autonomiaa. Tähän viittaa myös Vapaa liikkuvuus -aktiivin näkemys: ”Et musta tuntuu, et se kaikki repressio jota se leiri sai kohtaansa niin pidens sitä aikaa myös paljon ja lisäs sitä ihmisten halua tapella sen puolesta.” Sataman häätöuhka ”herätti paljon toimintaa ja aktivoi ihmisiä”, joskin toiminta pidettiin tietoisesti rauhallisena, jottei vaarannettaisi leirin toimintaa (Hallinnanloukkaaja 2015, 74).

Osa Sataman toimijoista ei ollut tyytyväinen kompromissiin kaupungin kanssa, vaan he kaipasivat uusia talonvaltauksia. Kiistatilanne ja kysymys siitä, tulisiko kaupungin kanssa neuvotella vai ei, toivat näin esiin liikkeen moninaisuuden (vrt. Mudu 2013, 70; Vasudevan 2014, 139). Vaikka Sataman kiistaa hoidettiin pääasiassa neuvotteluhaluiseksi, se toi esiin myös liikkeen marginaaliin pyrkivän puolen: ”Tätä tilaa [Satamaa] ei haluta ja me olemme siitä iloisia.” (ote kenttämuistiinpanoista). Hallinnanloukkaajan (2015, 77) mukaan Sataman tapaus vaikutti liikkeen painopisteen siirtymiseen: siinä missä ennen Satamaa päätaivotteena oli ollut kaupungilta vuokrattu tila, nyt ihanteena oli itsenäisyys ja riippumattomuus kaupungista. Talonvaltauksia on ollut Sataman jälkeenkin, mutta niistä ei ole enää itsestään selvästi neuvoteltu kaupungin kanssa (emt.).

Satama oli siis eräänlainen taitekohta helsinkiläiselle talonvaltausliikkeelle, joka oli jo vuosia tasapainotellut radikaalin ja neuvottelevan toiminnan välillä. On silti syytä huomioida, että talonvaltausliike on lähtökohtaisesti moniääninen, eikä se tyhjene ideologioihin (Pruijt 2013; Uitermark 2004, 230). Sosiaalikeskukset ovat solmukohtia monenlaisille toimijoille, ja siinä missä osaa motivoi talonvaltaus tai autonomisen tilan ylläpitäminen ensisijaisesti poliittisena protestina, osalle keskeistä on mahdollisuus omaehtoiseen toimintaan: ”Täällä on kuitenkin ollut ihmisiä pyörittämässä taloa, jossa on ollut kivoja asioita kuten kahvilaa, leffoja...” (ote kenttämuistiinpanoista).

Lopuksi

Sataman tapauksessa yhdistyi kaksi Suomessa melko uutta ilmiötä, autonominen talonvaltaus-/sosiaalikeskusliike ja Itä-Euroopan romanien aiempaa suurimittaisempi maahantulo. Molemmat ovat näkyviä ilmiöitä, joissa on kyse lain kirjaimen ja hengen rajankäynnistä, mikä selittää viranomaistoimien kirjavuuden. Perimmäinen

syy voimakkailla viranomaistoimille ei ollut itse sosiaalikeskus vaan romanileiri. Kärjistäen leiri muutti institutionalisoituneen sosiaalikeskuksen taas vallatuksi taloksi. Tapaus oli myös mahdollista käsitellä poliittisen prosessin sijaan virkamiestoimin, ”romanipoliitikasta” tutun järjestyks- ja turvallisuuspolitiikan avulla samalla kun aktiivista kansalaisuutta ajava nuorisopoliittikka joutui väistymään.

Esitän kuitenkin, että myös talonvaltauksen ja sosiaalikeskuksen ambivalentti legitimizeetti vaikutti siihen, kuinka voimakkaita reaktioita ”slummi” graffiteineen ja vastarintaisine aktiiveineen herätti. Sosiaalikeskustoiminta oli legitimiä niin kauan kun toiminta pysytteli nuorisopoliittikan raameissa haastamatta aktiivisen kansalaisuuden rajoja. Vaikka nuorisotoimen edustajat puolustivat toimintaa loppuun asti, lopulliset rajat asetti kaupungin ylin johto. Samalla määritettiin sitä, mihin kaupunkitilaa voidaan käyttää ja kenelle se kuuluu, mikä toi näkyviksi kysymykset Itä-Euroopan romanien asemasta sekä oikeuksista Suomessa ja Helsingissä.

Myös muilla kansalaistoimijoilla ja Helsingin kaupunginvaltuutetuilla on ollut vaikeuksia ajaa menestyksekkäästi liikkuvan väestön asiaa. Joitakin poliittisia askeleita on kuitenkin otettu, sillä syksyllä 2016 Helsingin kaupunki teki linjauksen, jonka mukaan myös ei-helsinkiläisillä kodittomilla on oikeus hätämajoitukseen hengen tai terveyden ollessa uhattuna, esimerkiksi pakkassäällä.

Sataman tapaus on uusi luku myös suomalaisen uuden radikalismien tutkimukseen, jossa usein korostetaan liikkeen mukautumista paikalliseen toimintaperinteeseen, vahvistaen käsitystä rauhanomaisesta suomalaisesta poliittisesta kulttuurista (esim. Lindström 2012, 36; Mikola 2008, 85). Yhtä lailla kuin kulttuuriin sopeutumista, kuvassa voi kuitenkin nähdä myös kulttuuriin sopeutumattomuutta. Toisaalta helsinkiläisen talonval-

tauksen lähes nelikymmenvuotisessa historiassa on tapahtunut käänne radikaalimpaan suuntaan, sillä 2000-luvun talonvaltausliikkeellä ei ole tarvetta välttää ”dramatiikkaa” eivätkä neuvottelut kaupungin kanssa ole itsestäänselvyys.

Kirjallisuus

- ERONEN, SEPPO. 1999. *Tämä talo on vallattu. Tutkimus Oranssi ry:stä Helsingissä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- EUROPEAN COMMISSION. 2011. *An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020*.
- ALAPURO, RISTO. 1997. *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi.
- BOUILLON, FLORENCE. 2013. ”What Is a ‘Good’ Squatter?”. Teoksessa *Squatting in Europe. Radical Spaces, Urban Struggles*, toim. Squatting Europe Collective. Wivenhoe, New York, Port Watson: Minor Compositions, 231–245.
- DEE, E.T.C. 2014. ”The Right to Decent Housing and a Whole Lot More Besides. Examining the Modern English Squatters Movement.” Teoksessa *The Squatters’ Movement in Europe. Commons and Autonomy as Alternatives to Capitalism*, toim. Claudio Cattaneo & Miquel A. Martínéz. Lontoo: Pluto Press, 85–104.
- DEE, E.T.C. 2013. ”Moving Towards Criminalization and Then What? Examining Dominant Discourses on Squatting in England.” Teoksessa *Squatting in Europe. Radical Spaces, Urban Struggles*, toim. Squatting Europe Collective. Wivenhoe, New York, Port Watson: Minor Compositions, 247–267.
- DJUVE, ANNE BRIT, JON HORGEN FRIBERG, GURI TYLDUM & HUAFENG ZHANG. 2015. *When Poverty Meets Affluence. Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals*. Oslo: Fafu.
- FOLTIN, ROBERT. 2014. ”Squatting and Autonomous Action in Vienna, 1976–2012.” Teoksessa *The City is Ours. Squatting and Autonomous Movements in Europe from the 1970’s to the Present*, toim. Bart van der Steen, Ask Katzeff & Leendert van Hoogenhuijze. Oakland: P M Press, 255–276.
- HAIKKOLA, LOTTA. 2005. ”Kunnon kansalaisia. Nuoret, ikä ja osallistuminen.” Teoksessa *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*, toim. Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56, 138–166.
- HALLINANLOUKKAAJA. 2015. ”Helsingin valtaustoimintaa 2010-luvulla.” *Väärinajattelijat. Anarkistinen aikakauslehti* 7, 74–78.
- HELSINGIN KAUPUNKI. 2011. *Linjauksia kerjäläisongelman käsittelemiseksi Helsingissä*. Työryhmän raportti.
- HIRVONEN, ARI. 2012. ”Karkotetut kansalaiset vapaan liikkuvuuden alueella.” Teoksessa *Huomio! Romaneja tiellä*, toim. Airi Markkanen, Heini Puurunen & Aino Saarinen. Helsinki: Like, 183–213.
- HÄIKIÖ, LIISA & VIIVI NIEMENMAA. 2007. ”Valinnan paikat.” Teoksessa *Tapaustutkimuksen taito*, toim. Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 41–56.
- HÄNNINEN, SAKARI. 2011. ”Epilogi: Vapauden ja kontrollin kaksoissidos.” Teoksessa *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*, toim. Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen. Tampere: Vastapaino, 391–404.
- JOKELA, MAIJA. 2012. ”Autonomia vai aktiivinen kansalaisuus? Sosiaalikeskus Satamasta käyty kamppailu hallinnan analyysin näkökulmasta.” Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- JULKUNEN, RIITTA. 1998. ”Aktivoivan sosiaalipolitiikan hämmennykset.” *Yhteiskuntapolitiikka* 63:2, 180–189.
- JUPPI, PIRITA. 2003. ”Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena.” Teoksessa *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*, toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen. Jyväskylä: Sophi, 141–177.
- JUUTINEN, OONA. 2008. ”Muinaismuistojen tarpeellisuudesta. Talonvaltauksien vertailua Suomessa ja Hollannissa.” Teoksessa *Talonvaltaus liikkeenä. Miksi squat ei antaudu?*, toim. Leo Stranius & Mikko Salasuo. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 19, 60–62.
- KADIR, NAZIMA. 2014. ”Myth and Reality in the Amsterdam Squatters’ Movement, 1975–2012.” Teoksessa *The City is Ours. Squatting and Autonomous Movements in Europe from the 1970’s to the Present*, toim. van Bart der Steen, Ask Katzeff & Leendert van Hoogenhuijze. Oakland: P M Press, 21–62.
- KETTUNEN, PAULI. 2006. ”Punaisesta julistuksesta kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaan.” Teoksessa *Kansalaisvaikuttaminen ajassa*. Näkökulmia suomalaisen kansalaisvaikuttamiseen suurlakosta 2000-luvulle, toim. Inkeri Ahvenisto & Kirsi Mäki. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 13–47.
- KIILAKOSKI, TOMI. 2007. ”Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina.” Teoksessa *Lasten ja nuorten kunta*, toim. Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 77, 8–25.
- KOSKELA, HILLE. 2009. *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Tampere: Gaudeamus.
- KONTTINEN, ESA & JUHA PELTOKOSKI. 2004. *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: Sophi.

- LAINEN, MARKUS, JARKKO BAMBERG & PEKKA JOKINEN. 2007. "Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria." Teoksessa *Tapaustutkimuksen taito*, toim. Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINONEN, TUOMO & MARJATTA VESALAINEN. 2008. *Päivästä päivään, maasta maahan - tavoitteena toimeentulo. Rom po drom - Romanit tiellä -projektin väliraportti ajalta 3.6.-31.10.2008*. Diakonissalaitoksen raportteja 1/2009. Helsinki: Diakonissalaitos.
- LINDSTRÖM, SAMU. 2012. "Kuokkavierasjuhlat ja kuokkavierasjulkisuus: Mielenosoitustapahtuman yhteiskunnallisia tulkintoja." *Sosiologia* 49:1, 32-46.
- LUHTAKALLIO, EEEVA. 2012. *Practicing Democracy. Local Activism and Politics in France and Finland*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- MALMSTEN, ANNUKKA. 2007. "Rajaaminen." Teoksessa *Tapaustutkimuksen taito*, toim. Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 57-73.
- MANJIKIAN, MARY. 2013. *Securitization of Property. Squatting in Europe*. New York: Routledge.
- MARTÍNEZ, MIGUEL. 2007. "The Squatters' Movement: Urban Counter-Culture and Alter-Globalization Dynamics." *South European Society & Politics* 12:3, 379-398.
- MARTÍNEZ, MIGUEL & CLAUDIO CATTANEO. 2014. "Conclusions." Teoksessa *The Squatters' Movement in Europe. Commons and Autonomy as Alternatives to Capitalism*, toim. Claudio Cattaneo & Miguel Martínez. Lontoo: Pluto Press, 237-248.
- MIKOLA, ELINA. 2008. *Toisenlainen tila on mahdollinen. Etnografisen tutkielman Helsingin talonvaltauksista*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- MUDU, PIERPAOLO. 2013. "Resisting and Challenging Neoliberalism." Teoksessa *Squatting in Europe. Radical Spaces, Urban Struggles*, toim. Squatting Europe Collective. Wivenhoe, New York, Port Watson: Minor Compositions, 61-88.
- MUDU, PIERPAOLO. 2014. "Ogni Sfratto Sarà Una Barricata. Squatting for Housing and Social Conflict in Rome." Teoksessa *The Squatters' Movement in Europe. Commons and Autonomy as Alternatives to Capitalism*, toim. Claudio Cattaneo & Miguel Martínez. Lontoo: Pluto Press, 136-159.
- NUORISOLAKI 27.1.2006/72.
- OIKEUSMINISTERIÖ. 2007. *Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- OKSANEN, KIMMO. 2009. "Onko Helsinki rotuerottelija?" Helsingin Sanomat 27.10.2009, Kaupunki.
- OKSANEN, KIMMO. 2012. "Kuinka media löysi kerjäläiset. Havaintoja romanikerjäläisten ja tiedotusvälineiden suhteesta vuosina 2006-2011." Teoksessa *Huomio! Romaneja tiellä*, toim. Airi Markkanen, Heini Puurunen, & Aino Saarinen. Helsinki: Like, 248-273.
- PATTARONI, LUCA. 2014. "The Fallow Lands of the Possible: An Enquiry into the Enacted Criticism of Capitalism in Geneva's Squats." Teoksessa *The Squatters' Movement in Europe. Commons and Autonomy as Alternatives to Capitalism*, toim. Claudio Cattaneo & Miguel Martínez. Lontoo: Pluto Press, 60-84.
- PEIPINEN, VESA. 2009. *Putkinotkosta Hertsigaan. Oranssi ry:n nuorten toimintakeskukset Helsingissä 1991-2007*. Opinnäytetyö. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma.
- PRUIJT, HANS. 2013. "Squatting in Europe." Teoksessa *Squatting in Europe. Radical Spaces, Urban Struggles*, toim. Squatting Europe Collective. Wivenhoe, New York, Port Watson: Minor Compositions, 17-60.
- RANTANEN, MISKA. 2002. "Skenen joukoissa seisot - Lepakkoluolan kaksi vuosikymmentä." Teoksessa *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen toisarinoita Helsingin seudulta*, toim. Ella Korhonen & Sarianna Tikkanen. Helsinki: Sarmala/Rakennusalan kustantajat RAK, 351-364.
- SAARINEN, AINO. 2012. "Vapaa liikkuvuus. Haaste suomalaiselle muuttopolitiikalle ja naisystävälliselle hyvinvointivaltiolle." Teoksessa *Huomio! Romaneja tiellä*, toim. Airi Markkanen, Heini Puurunen & Aino Saarinen. Helsinki: Like, 214-247.
- SALMELA, MARJA. "Sosiaalikeskus Satama sai purkutuomion. Vapaa katto -järjestölle etsitään uusia tiloja." Helsingin Sanomat 22.2.2011, Kotimaa.
- SATKA, MIRJA, LEENA ALANEN, TIMO HARRIKARI & ELINA PEKKARINEN. 2011. "Esipuhe - Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin." Teoksessa *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*, toim. Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen Tampere: Vastapaino, 11-28.
- SEURI, VILLE. 2010. "Häätö uhkaa romaneja ja aktivisteja. Kaupunki on antanut varoituksen Verkkosaaren talonvaltaajille. Ellei romanileiriä pureta, valtaajat hädätetään." Helsingin Sanomat 7.7.2010, Kaupunki.
- SIISIÄINEN, MARTTI. 1998. "Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat." Teoksessa *Uudet ja vanhat liikkeet*, toim. Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen. Tampere: Vastapaino, 219-243.
- TAKALA, SAMI. 2010. "Helsinki ei hädäkään Verkkosaaren romaneja. Romanileiri piti alun perin tyhjentää maanantaihin mennessä." Helsingin Sanomat 31.7.2010.
- TERVONEN, MIIKA. 2012. "Syrjäytetyt. Romanian yhteiskunnallisen uloslyönnin lyhyt historia." Teoksessa *Huomio! Romaneja tiellä*, toim. Airi Markkanen, Heini Puurunen & Aino Saarinen. Helsinki: Like, 138-148.
- ULKOASIAINMINISTERIÖ. 2011. *Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan edistämiseksi. Suomen eurooppalaisen romanipolitiikan käsikirja*. Työryhmäraportti.

- UITERMARK, JUSTUS. 2004. "Framing Urban Injustices."
Space and Polity 8:2, 227-244.
- VASUDEVAN, ALEX. 2014. "Autonomous Urbanisms and
the Right to the City. The Spatial Politics of Squatting in
Berlin, 1968-2012." Teoksessa *The City is Ours. Squatting and
Autonomous Movements in Europe from the 1970's to the
Present*, toim. van Bart der Steen, Ask Katzeff & Leendert van
Hoogenhuijze. Oakland: PM Press, 131-152.
- YLÄ-ANTTILA, TUOMAS. 2010. *Politiikan paluu.*
Globalisaatioliike ja julkisuus. Tampere: Vastapaino.